

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
The Journal of International Social Sciences
Cilt: 29, Sayı: 2, Sayfa: 39-49, TEMMUZ – 2019

Makale Gönderme Tarihi: 11.12.2018 **Kabul Tarihi:** 30.06.2019

TÜRKİYE’DE 2008 YILI İTİBARIYLA UYGULANAN NÜFUS ARTTIRICI POLİTİKANIN YANSIMALARINI ORTAYA KOYMAYA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

A Study Examining Reflections 2008 Population Increase Policy In Turkey

Özlem ÇAKAR ÇELİK¹

ÖZ

Türkiye’de 2008 yılından itibaren devletin nüfusu artırıcı yönde bir politikası mevcuttur. Konuyla alakalı olarak 2008, 2011 ve 2015 yıllarında çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı devletin nüfus artırıcı politikasının ya da nüfus artırıcı teşviklerin yansımalarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda Fırat Üniversitesi Hastanesi ve Sağlık Bilimleri Üniversitesi Elazığ Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kadın Doğum Bölümü’ne gelen gebe kadınlarla bir anket formu aracılığıyla görüşme yapılmıştır. Anne adaylarının % 82’sinin 35 yaş altında olduğu, % 26’sının ilkökul, %23’ünün ortaokul, % 20’sinin lise %25’inin ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyi ve aile gelirinin yüksek olmamasına rağmen eşlerin çocuk sayısı noktasında aynı düşüncüyü paylaştığı, gebeliklerin % 71’nin planlı olduğu, anne adaylarının % 63’ünün 3 ve üzeri çocuk sayısına sahip olmak istedikleri belirlenmiştir. Çalışmada, ekonomik kaygıların önemli olduğu ancak 3 veya 4 çocuk isteyen aileler üzerinde kısıtlayıcı bir faktör olmadığı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında anne adaylarının güncel teşviklerden en çok doğum yardımından haberdar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nüfus Politikası, Nüfus Artışı, Türkiye Nüfusu

ABSTRACT

In Turkey, the state policy to increase the population has been implemented since 2008. Various regulations related to the policy were made in 2008, 2011 and 2015. The purpose of this study is to reveal the reflections of the population increase policy of the state or population increase incentives. For this purpose, a questionnaire was administered to pregnant women who visit Department of Obstetrics at two different hospitals: Fırat University Hospital and University of Health Sciences Elazığ Education and Research Hospital. Based on the descriptive data, it was determined that 82% of the mother candidates were under 35 years of age, 26% of them have primary school, 23% secondary school, 20% high school and 25% university degree. Although the level of education and family income were not high, it was determined that the spouses shared the same opinion in terms of the number of children they wanted to have, 71% of the pregnancies were planned, and 63% of the mothers wanted to have three or more children. In the study, it was found that economic concerns were important but not considered as a limitation for families who wanted three or more children. Within the scope of the study, it was determined that the participants were most aware of the birth incentives.

Keywords: Population Policy, Population Increase, Turkey Population

1. GİRİŞ

Bir ülkenin kalkınabilmesi, bir devletin varlığını sürdürebilmesi için nüfusunun yeterli düzeyde olması gerekir. Bir başka ifade ile nüfus, devletlerin varlığını oluşturan en temel öğelerden biridir. Dolayısıyla ülkeler kalkınabilmek, devletler varlığını sürdürebilmek için nüfus ile ilgili politikalar belirlerler (Şahin, 2015: 2).

¹ Dr. Öğrt. Üyesi Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı. **e posta:** ocahar@firat.edu.tr **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-2896-3066>

Nüfus Politikası kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Peker, 1983, “hükümetlerin nüfusun büyüklüğünü, artışı, azalışını, kompozisyonunu ya da dağılımını etkilemek için aldıkları tedbirler bütünü” olarak tanımlarken Demeny, 2003, “ulusal hükümetlerin üç temel demografik değişken olan doğum, ölüm ve göç süreçlerini etkilemek için bilinçli olarak gerçekleştirdikleri eşgüdümlü eylemler bütünü” olarak tanımlamıştır. Birleşmiş Milletler ise, nüfus politikasını “devletlerin ekonomik, sosyal, demografik, siyasi ve diğer ulusal hedeflere ulaşmak için nüfusun büyüklüğünü, artışı, coğrafi dağılımını ve özelliklerini etkileme ve yönlendirme süreci” olarak tanımlamıştır (Eryurt vd, 2013: 138). Söz konusu üç tanımdan anlaşılacağı üzere nüfus politikaları devletlerin ülke ihtiyacına göre şekillendirdiği tedbirler bütünüdür. Bu tedbirler veya politikalar ülkenin gelecekte karşılaşılabileceği riskleri ortadan kaldırmaya yönelik adımlardır. Siyasi değil, ülke vatandaşlarının çıkarı ve devletlerin bekası için şekillenen, zaman içerisinde farklılık gösterebilen zorunlu uygulamalar şeklinde de yorumlanabilir.

Günümüzde genel olarak uygulanan üç çeşit nüfus politikası vardır: 1. Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik olarak uygulanan nüfus politikası. 2. Nüfus artış hızını yükseltmek için uygulanan nüfus politikası. 3. Nüfusun nitelik ve niceliğini iyileştirmek amacıyla uygulanan nüfus politikasıdır (Doğan, 2011: 296). Türkiye, tüm bu politikaları farklı dönemlerde uygulamıştır. Türkiye’de 1923-1965 yılları arasında nüfusun artması yönünde bir politika izlenirken 1965 sonrası hızlı nüfus artışının önüne geçecek nüfus planlamasına gidilmiştir (Doğanay,1997:207-209).

2000’li yıllardan başlayarak ülkenin yeni bir demografik rejime girdiği ve nüfus kompozisyonun değişmeye başladığı görülmektedir. Türkiye nüfusu artık yüksek doğurganlık ve ölümlülük hızlarına sahip genç bir nüfus olmaktan çıkmış, düşük doğurganlık ve ölümlülük hızları ile gittikçe yaşlanan bir nüfus özelliği kazanmaya başlamıştır (Eryurt vd, 2013: 130).

Nüfusun yaşlanması Türkiye’nin daha önce karşılaşmadığı bir demografik sorundur. Genç bir nüfusun gereksinimleriyle yaşlı bir nüfusun gereksinimleri aynı olmadığı gibi ülkede meydana gelecek ekonomik, sosyal yansımaları da farklı olacaktır. Örneğin sosyal güvenlik sisteminin tamamen çökmesine neden olabilir, sağlık kuruluşları ve sağlık sistemlerinin ciddi sorunlar yaşamasına neden olabilir (TÜSİAD, 1999: 23) Dolayısıyla Türkiye, nüfusunun yaşlanmasına karşı hazırlıklı olmak aynı zamanda tedbir almak zorundadır. Çünkü istatistikler Türkiye nüfusunun yenileme seviyesi olan 2,06 çocuk sayısına yakın bir doğurganlık seviyesine ulaştığını gösteriyor (Şahin, 2016: 237). Bu göstergeler Türkiye’de kamu yararına olacak pronatalist (nüfus artışı amaçlayan politikalar) politikaları gündeme getirmiştir. 2008 yılında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın en az üç çocuk tavsiyesi pronatalist nüfus politikasına geçişin başlangıcı kabul edilmektedir (Eryurt vd, 2013: 130). Bu başlangıcın akabinde nüfusu arttırmaya yönelik çeşitli düzenlemeler ve teşvikler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerin bir kısmı mevcut hakların iyileştirilmesi şeklindeyken bir kısmı ise yeni uygulamalardır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 2008 yılında 16. ve 18. Maddeleri, 2011’de 104. Maddesi, 2014’te 41. ve 63. Madde, 2015 yılında Ek Madde 4’te çeşitli değişiklikler, 6645 No’lu İş Sağlığı ve Güvenliği Kanununun 8. Maddesinde değişiklik yapılmıştır (Şahin, 2016: 237-238). Bunun yanında 2015 yılında uygulamaya geçirilen doğum yardımı yeni bir uygulamadır. Birinci çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için 600 TL’dir (Resmî Gazete. 23 Mayıs 2015 Sayı: 29364). Bunun yanı sıra kadınlara erken emeklilik için doğum borçlanması, işçi babaya 5 gün doğum izni, eşi doğum yapan memura aylıksız izin hakkı, işçiye en fazla vergi indiriminin üçüncü çocukta yapılması ilk defa hayata geçirilen uygulamalardır (Şahin, 2016: 237-238).

Çalışmanın Türkiye nüfusu ile ilgili yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı 2000’li yıllarda Türkiye’nin uyguladığı pronatalist nüfus politikasının doğurganlık üzerine olan yansımalarını belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar şunlardır:

1. Anne adaylarının yaş değişkenine göre dağılımları ne şekildedir,

2. Anne ve babaların eğitim düzeyleri nedir,
3. Ailenin aylık gelir düzeyi ne şekilde bir dağılım göstermiştir,
4. Ebeveynlerin çalışma durumunun dağılımı ne düzeydedir,
5. Anne adaylarının sahip olduğu çocuk sayısının dağılımı ne şekildedir,
6. Anne adaylarının sahip olmak istedikleri çocuk sayısı dağılımı ne şekildedir,
7. Anne adaylarının doğum yerlerine göre dağılımı ne şekildedir,
8. Gebelik planlı mı gerçekleşmiştir,
9. Çocuk Sayısını Etkileyen Faktörlerin dağılımı ne şekildedir,
10. Anne Adaylarının Doğum Teşvikler ile İlgili Farkındalıkları ne düzeydedir,
11. Anne Adaylarının Doğum Teşviklerine Yaklaşım Tarzı nedir?

2. YÖNTEM

Araştırma nicel türde tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modelindeki araştırmalar; belirli bir grubun özelliklerini belirlemek için veri toplanması şeklinde yürütülür ve katılımcıların görüşlerinin ölçülmesi amaçlanır (Büyüköztürk vd. 2014, 14).

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2018 yılının ilk 6 ayındaki gebe kadınlar oluşturmaktadır. Evrene ulaşmak hem zaman hem de ekonomik olarak çok mümkün görülmediğinden hedef evren olarak ilgili zaman aralığında Elazığ il merkezindeki gebe kadınlar olarak belirlenmiştir. Hedef evren içerisinde kolay ulaşılabilirliğin sağlanabilmesi amacıyla örneklem olarak Fırat Üniversitesi ve Elazığ Sağlık Bilimleri Üniversitesi Elazığ Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kadın Doğum Bölümü’ne gelen gebe kadınların tümü olarak seçilmiştir. Örneklemi ilgili sağlık kuruluşuna başvuran 277 gebe kadın oluşturmaktadır.

2.2. Verilerin Toplama Aracının Geliştirilmesi

Çalışmada araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgiler formu ile 34 maddeden oluşan anket formu kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu Fırat Üniversitesi ve Elazığ Sağlık Bilimleri Üniversitesi Elazığ Eğitim ve Araştırma Hastanesi Kadın Doğum Bölümüne bırakılmış, ilgililerden başvuran hastalara ilgili form ve anketin uygulanması istenmiştir. Uygulanan anketler belirli periyotlarla araştırmacı tarafından toplanmış, toplanan veriler SPSS 21 paket programında analiz edilmiştir.

2.3. Verilerin Çözümlemesi

Verilerin analizinde yaş, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, çalışma durumları, çocuk sayısı, sahip olunmak istenen çocuk sayısı, planlı- plansız gebelik değişkenlerine göre maddelerin yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri belirlenmiş; tablolar şeklinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, yaş, eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi, ebeveynlerin çalışma durumu, var olan çocuk sayısı, arzu edilen çocuk sayısı, evlilik süresi, ebeveynlerin kardeş sayısı, gebeliğin planlı olup olmama durumu gibi parametreler incelenmiştir. Ayrıca Çocuk Sayısını etkileyen faktörlere yönelik 13 sorunun, anne adaylarının doğum teşvikler ile ilgili farkındalıklarına yönelik 10 maddenin ve anne adaylarının doğum teşviklerine yaklaşım tarzına yönelik 10 maddenin aritmetik ortalamaları, yüzdelik dağılımları tablolar halinde verilmiş ve alan yazın ışığında yorumlanmıştır.

Tablo 1. Anne adaylarının yaş değişkenine göre dağılımı.

Anne Adayı Yaş	N	%
17-22	37	13
23 – 28	113	41
29-34	77	28

35-40	43	16
41 ve üzeri	7	2

Çalışma, yaşları 17 ile 43 arasında değişen 277 anne adayını ile gerçekleştirilmiştir. Buna göre anne adaylarının %13'ü 17-22 yaş aralığındayken, % 41'i 23-28, % 28'i 29-34 yaş grubunda, % 16'sı 35- 40 ve % 2'si de 41 ve üzeri yaş grubunda yer almaktadır. Görüldüğü gibi anne adaylarının %82'si 35 yaşın altında, genç anne adaylarından oluşmaktadır (Tablo.1.).

Çocuk sayısını etkileyen faktörlerden bir tanesi eğitim düzeyidir. Eğitim düzeyi ile aile büyüklüğü arasında ters bir orantı söz konusudur. Eğitim düzeyi yükseldikçe ailelerin küçülme eğilimine girdiği bilinmektedir (Tümertekin, Özgüç, 2006; 191).

Tablo.2. Eğitim düzeyi değişkenine göre anne adayları ve eşlerinin dağılımı.

Eğitim Düzeyi	Anne Adayı Eğitim Düzeyi		Baba Adayı Eğitim Düzeyi	
	n	%	N	%
Okuma Yazma Bilmeyen	16	6	2	1
İlkokul	71	26	60	22
Ortaokul	64	23	47	17
Lise	57	20	79	28
Üniversite	69	25	89	32
Toplam	277	100	277	100

Çalışma kapsamında yer alan anne adaylarının eğitim düzeyi çok yüksek değildir. 16 anne adayının okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir. Buna karşılık anne adaylarının % 26'sı ilkököl, % 23'ü ortaokul, % 20'si lise, % 25'i ise üniversite mezunudur. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında baba adaylarının lehine yönelik bir yüksekliğin olduğu görülmektedir (Tablo.2). Bu yükseklik bölgesel, kültürel özelliklerin kız çocuklarının okuma oranları üzerindeki etkisiyle ilgili bir durumdur.

Tablo 3. Ailenin aylık gelir düzeyi dağılımı.

Ailenin Ortalama Gelir Düzeyi TL	Kişi	%
1000-2000	179	65
2001-3000	40	14
3001 ve üzeri	58	21
Toplam	277	100

Çalışmada ailelerin gelir düzeyi incelendiğinde büyük çoğunluğunun düşük gelir grubunda olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ailelerin % 65'nin aylık geliri 1000-2000 TL arasında, % 14'nün 2001-3000 TL arası olduğu, % 21'nin ise 3001 ve üzeri gelire sahip olduğu tespit edilmiştir (Tablo.3.).

Tablo.4. Ebeveynlerin çalışma durumu

Çalışma Durumu	Anne Çalışma Durumu		Baba Çalışma Durumu	
	N	%	N	%
Çalışan	43	16	258	93
Çalışmayan	234	84	19	7
Toplam	277	100	277	100

Araştırmada anne adaylarının büyük çoğunluğunun çalışmadığı tespit edilmiştir (%84). Çalışan anne adaylarının oranı ise %16’dır. Baba adaylarının % 93’nün çalıştığı, % 7’sinin ise çalışmadığı görülmektedir (Tablo.4.). Bu bulgu ebeveynlerin eğitim düzeyi ve çalışma durumlarıyla aylık gelir düzeyi arasında paralellik olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyinin düşüklüğü niteliksiz işlerde çalışanların çoğunlukta ve gelir düzeyinin büyük oranda asgari ücret olduğunu doğrulamaktadır.

Çalışmada anne adaylarının sadece % 28’nin iki ve üzeri çocuğu varken, ilk kez anne olacak yani hiç çocuğu olmayanların oranı % 36, bir çocuğu olanların ise yine % 36 olarak belirlenmiştir (Tablo.5.). Bu durumu etkileyen faktörlerden bir tanesi de kişinin evlilik süresidir. Buna göre anne adaylarının % 55’inin evlilik süresi 5 yılı geçmezken % 45’i beş yılın üzerinde bir evlilik süresine sahiptir (Tablo.6). Dolayısıyla burada evlilik süresi ile çocuk sayısı arasında küçük de olsa bir bağlantı kurulabilir. Bu yorum, sahip olmak istenen çocuk sayısının (Tablo.7.) oransal değeri de düşünüldüğünde anlamlı olabilmektedir.

Tablo.5. Anne adaylarının Sahip Olduğu çocuk sayısı

Çocuk Sayısı	n	%
Hiç	101	36
Bir	99	36
İki ve Üzeri	77	28
Toplam	277	100

Tablo.6 Anne adaylarının evlilik Süreleri

Evlilik Süresi	n	%
1-5 yıl	153	55
6 ve üzeri yıl	124	45
Toplam	277	100

Tablo.7. Anne adaylarının Sahip Olmak İstedikleri çocuk sayısı

Sahip olmak istenen çocuk sayısı	Kişi	%
1-2	103	37
3 ve üzeri	174	63

Aile büyüklüğünün ve ailelerin çocuk sayısının gösterdiği değişim nedeniyle çalışma kapsamında anne adaylarına “**kaç çocuk sahibi olmak istiyorsunuz?**” sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar anne adaylarının büyük çoğunluğunun 3 ve üzeri çocuğa sahip olmak istediğini göstermektedir (% 63) (Tablo.7). Anne adaylarının sahip olmak istediği çocuk sayısı üzerinde kendi yetiştikleri aile büyüklüğünün etkisini belirlemek için kardeş sayıları da sorulmuştur. Buna göre üç ve üzeri kardeş sayısına sahip anne adaylarının oranı % 91’dir (Tablo.8). İki tablo arasındaki fark ailelerin çocuk sayısı ile ilgili yaklaşımlarının değiştiğini doğrulamaktadır. Bunun yansısı anne adaylarının büyük çoğunluğunun kendi kardeş sayılarından etkilendiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Ancak burada dikkate alınması gereken bir nokta da çalışma kapsamında yer alan anne adaylarının çoğunluğunun Doğu Anadolu bölgesinden olmasıdır (Tablo.9). Çünkü doğurganlık oranının yıllar itibariyle yüksek değerler seyrettiği Doğu Anadolu Bölgesi’nde bile sahip olmak istenen çocuk sayısının düşmesi Türkiye nüfusunun geleceği ile ilgili kaygıları haklı çıkarmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken, nüfus artışının neden önemli olduğunun ailelere iyi anlatılmasıdır. Uygulanan politikaların hükümetin siyasi eğiliminin bir sonucu değil ülkenin

geleceğine yönelik alınan tedbirler olduğu anlatılmalıdır. Yaşlanan Türkiye nüfusunun beraberinde ne tür riskler getirdiği evli çiftlere hatta toplumun bütününe yönelik eğitimlerle açıklanmalı, bu konuda toplumsal bir bilinç oluşturulmalıdır. Birey çocuk sahibi olmayı sadece kişisel nedenlerine bağlamamalı. Aynı zamanda ülkenin geleceği için bunun bir sorumluluk olduğunun farkında olmalıdır. Özellikle 1965'ten sonraki süreçte nüfus artış hızını yavaşlatmaya yönelik politikalara uygun olarak askeri kışlalarda bile aile planlamasıyla ilgili eğitimlerin verildiği ve bunun sonucunda erkeklerde de istenen yönde bir bilincin oluşturulduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bugün ihtiyaç duyulan toplumsal bir bilincin kazandırılmasıdır.

Tablo.8. Anne Adaylarının Kardeş Sayısı

Anne Adaylarının Kardeş Sayısı	Kişi	%
İki	26	9,4
Üç ve üzeri	251	90,6

Tablo.9. Anne adaylarının Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Doğum Yeri	Kişi	%
Elazığ	194	70
Bingöl	15	5
Muş	5	2
Tunceli	14	5
Diyarbakır	11	4
Malatya	8	3
Diğer	30	11
Toplam	277	100

Çalışmada anne adaylarının %70' inin doğum yeri Elazığ'dır. Bölgesel bazda değerlendirilecek olursa anne adaylarının % 85'i Doğu Anadolu Bölgesi'ndendir.

Araştırmada anne adaylarına “Gebelik Planlı mı?” sorusu yöneltilmiş ve verilen cevaplardan % 71'nin planlı olduğu tespit edilmiştir (Tablo.10).

Tablo.10. Gebeliğin Planlı Olma Durumu

Gebelik Planlı mı?	Kişi	%
Evet	197	71
Hayır	80	29
Toplam	277	100

Günümüzde artık anne babaların çocuk sahibi olmak için sebepleri geçmişe nazaran farklılık göstermektedir. Bir başka ifade ile çocuk ile ilgili algı değişmiştir. İnsanlar artık aile bütçesine katkı sağlasın diye çocuk doğurmamaktadır. Çocuk işçilik yasaklanmış, ilköğretim zorunlu hale gelmiş, alternatif sosyal güvenlik kurumları kurulmuş, kadın iş hayatına yaygın olarak girmiş, çocuk bakımı için zaman bir problem halini almıştır. Tüm bunlar çocuk yapma eğilimlerini belirleyen faktörleri etkilemiş ve doğurganlık oranlarının düşmesine yol açmıştır (Yüksel,2007; 10). Literatürde bahsedilen bu değişim doğrultusunda günümüz ihtiyaçları ve zorunlukları göz önünde bulundurularak anne adaylarına çocuk sayısını etkileyebilecek 13 madde yöneltilmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde aritmetik ortalamaların çok yüksek olmadığı tespit edilmiştir (Tablo.11.). Bu bulgu çocuk sayısı noktasında eşlerin kendi kararlarının, algılarının ağırlıklı olduğu görüşünü güçlendirmektedir.

Tablo.11. Çocuk Sayısını Etkileyen Faktörlerle İlgili Sorulara Verilen Cevapların Yüzelik Dağılımları, Ortalamaları Ve Standart Sapmaları

Maddeler						X	ss
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum		
	%	%	%	%	%		
Çocuk sayısı ile ilgili eşimle aynı düşünceyi paylaşıyoruz	41,2	29,2	14,4	5,4	9,7	3,90	1,28
Ekonomik kaygılar sahip olmayı istediğim çocuk sayısı üzerinde belirleyicidir	24,9	34,3	9,0	12,3	19,5	3,32	1,46
Sağlık problemlerim sahip olmayı istediğim çocuk sayısı üzerinde belirleyicidir.	19,5	26,4	6,1	18,4	29,6	2,88	1,55
Gebeliğimde erkek çocuğu sahibi olmak belirleyicidir.	7,9	11,9	5,4	27,4	47,3	2,06	1,31
Gebeliğimde eşimin erkek çocuğu sahibi olmak belirleyicidir.	6,5	11,2	8,7	25,6	48,0	2,03	1,27
Gebeliğimde kız çocuğu sahibi olmak belirleyicidir.	10,01	10,8	9,0	27,4	42,6	2,20	1,35
Gebeliğimde eşimin kız çocuğu sahibi olmak istemesi belirleyicidir.	7,9	11,9	10,1	27,1	43	2,20	1,31
Gebeliğimde çocuğuma kardeş fikri etkindir.	16,6	36,1	7,2	16,6	23,5	3,10	1,46
Eşim çocuk bakımında bana yardımcı olur.	19,5	37,2	13,0	15,5	14,8	3,31	1,35
Çocuk bakmak için yeterli zamanımın olmaması sahip olmayı istediğim çocuk sayısında belirleyicidir.	6,9	19,5	9,7	18,4	45,5	2,24	1,38
Sahip olmayı istediğim çocuk sayısı üzerinde yaşım belirleyicidir.	14,4	27,1	9,7	13,0	35,7	2,71	1,53
Sahip olmayı istediğim çocuk sayısı üzerinde eşimin yaşı belirleyicidir.	11,2	24,5	7,6	17,3	39,4	2,51	1,49
Sahip olmayı istediğim çocuk sayısı üzerinde çevre baskısı belirleyicidir.	5,8	13,4	6,1	22,7	52	2,0	1,28

Eğitim düzeyi düşük, çalışmayan ve bu nedenle ailede ve toplumda statüsü düşük olan kadın, doğurganlığı ile ilgili kararı ailesinin ve eşinin isteklerine göre şekillendirmektedir (Akın ve Mihçioğur 2003). Ancak araştırmada elde edilen bulgu literatürle aynı doğrultuda değildir. Anne adaylarının büyük çoğunluğu çocuk sayısı noktasında eşi ile aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Buradan hareketle araştırmada çocuk sayısı ile ilgili karar eşlerin ortak kararı olarak belirlenmiştir. Çocuk sayısına karar vermede aynı düşüncede olduğunu belirtenlerin oranı % 70'dir (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum düzeyinde cevap verenler). Bu durum üzerinde TV, internet, sosyal medya gibi iletişim araçlarının etkisi olabilir. Çünkü ekonomik durum iyi olmasa bile birçok insanın elinde internetin olduğu akıllı cep telefonları mevcuttur. Dolayısıyla toplumla ilişkilerin bu yolla daha farklı bir hal aldığı bilinen bir gerçektir. Bunun yanı sıra internet, sosyal medya gibi iletişim araçları kişiye hem istediği bilgiye ulaşabilme, hem de kişinin doğru veya yanlış bir bilinç kazanmasına yol açmaktadır.

Ekonomik kaygıların çocuk sayısı üzerinde belirleyici olduğunu düşünenlerin oranı (kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum düzeyinde cevap verenler) %59'dur. Buna karşılık araştırmaya katılanların % 32'si olumsuz görüş belirtmiştir. % 9'u ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Aynı

zamanda ilgili maddenin aritmetik ortalaması 1,46 gibi düşük bir değer çıkmıştır. Bu bulgulardan hareketle ekonomik kaygıların çocuk sayısı üzerinde etkileyici olmadığını ya da çocuk sayısı üzerinde tek baskın faktör olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Kişisel algı, eğitim düzeyi, gelecek kaygısı, kültürel ve dini faktörlerin etkisi ile ekonomik kaygıların etki derecesi değişkenlik göstermiştir.

Araştırmaya katılanların % 48'i sağlık problemlerinin belirleyici olmadığını ifade ederken %19,5'u "kesinlikle katılıyorum", %26,4'ü ise "katılıyorum" düzeyinde görüş belirtmişlerdir (Tablo.11). Dolayısıyla bu bulgu anne adaylarının % 46'sında gebeliği ya da doğumu zorlaştıracak bir sağlık probleminin olabileceğine işaret ediyor.

Araştırmada çocuk sayısı üzerinde cinsiyet faktörü yüksek derecede etkisiz çıkmıştır. Eşlerin cinsiyet konusundaki fikrinin de büyük ölçüde benzer olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra kız çocuğu isteğinin belirleyicilik oranı nispeten daha yüksek çıkmıştır.

Çocuk sayısını belirleyen faktörler arasında var olan çocuğa kardeş fikrîde önemlidir. Araştırmada katılımcıların % 52,7'si bu maddeye olumlu görüş belirtmiştir. Araştırmada anne adaylarına eşlerinin çocuk bakımına yardımcı olup olmayacağı sorulmuş ve katılımcıların % 56'sının olumlu görüş belirttiği tespit edilmiştir. Katılımcıların % 84'ü herhangi bir işte çalışmadığı için çocuk sayısı üzerinde zamanın belirleyiciliği etkisiz çıkmıştır. Katılımcıların %64'ü çocuk bakmak için yeterli zamanının olduğu görüşündedir (Tablo.11).

Araştırmaya katılan anne adaylarının büyük çoğunluğunun genç anneler olması nedeniyle % 48'i yaşın çocuk sayısı üzerinde etkili bir faktör olmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Buna karşılık araştırmaya katılanların % 14'ü yaşın çocuk sayısı üzerindeki belirleyiciliği ile ilgili olarak "kesinlikle katılıyorum" % 27'si ise "katılıyorum" düzeyinde görüş belirtmiştir. Eşin yaşının belirleyiciliği ise büyük oranda etkisiz çıkmıştır. Katılımcıların % 56'sı olumsuz görüş belirtirken % 36'sı ise olumlu görüş belirtmiştir. % 8'i ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların % 19'unda çevre baskısı belirleyici bir faktör olarak tespit edilmiştir (Tablo.11).

Tablo.12. Anne Adaylarının Doğum Teşvikler ile İlgili Farkındalıkları

Maddeler	Haberdarım		Haberdar Değilim		Toplam	
		%		%		%
Doğum yardımı	182	66	95	34	277	100
Doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkının verilmesi	93	34	184	66	277	100
Aile yardımının tüm çocuklara verilmesi	113	41	164	59	277	100
Eşi doğum yapan memura aylıksız izin hakkı verilmesi	129	47	148	53	277	100
İşçi Babaya 5 gün doğum izninin verilmesi	126	45,5	151	54,5	277	100
Vergi indiriminin yapılması	69	25	208	75	277	100
Babaya Doğum İzni verilmesi	146	53	131	47	277	100
Emzirme Ödeneği verilmesi	127	46	150	54	277	100
Geçici İş Görmezlik Ödeneği verilmesi	71	26	206	74	277	100
Doğum İzni Sürelerinin artması	116	42	161	58	277	100

Araştırma kapsamında anket formunda doğum ile ilgili bazı güncel teşvikler verilmiş ve katılımcıların haberdar olup olmadıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre katılımcıların "haberdarım" şeklinde verdiği cevaplar arasında en yüksek oran "doğum yardımı" ile ilgili teşviktedir. Buna karşılık vergi indiriminin yapılması ile ilgili teşvik ise anne adaylarının en az haberdar olduğu madde olarak belirlenmiştir. Bir başka ifade ile anne adaylarının % 66'sı devletin

doğum yardımını yaptığını, % 34’ü doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkı verdiğini, % 41’i aile yardımının tüm çocuklara verildiğini, % 47’si eşi doğum yapan memura aylıksız izin hakkı verildiğini, % 46’sı işçi babaya 5 gün doğum izninin verildiğini, % 25’i Vergi indiriminin yapıldığını, % 53’ü babaya doğum İzni verildiğini, % 46’sı emzirme ödeneği verildiğini, % 26’sı geçici iş görmezlik ödeneği verildiğini, % 42’si ise doğum izni sürelerinin arttığını biliyor (Tablo.12).

Tablo.13. Anne Adaylarının Doğum Teşviklerine Yaklaşım Tarzı

Maddeler						X	ss
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum		
	%	%	%	%	%		
Çocuk sahibi olma düşüncesinde devlet teşviklerinin katkısı büyüktür.	7	35	16	26	16	2,90	1,24
Doğum yardımını yeterli buluyorum	6	37	22	21	14	2,99	1,17
Doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkının verilmesini önemsiyorum.	35	46	12	5	2	4,07	,93
Aile yardımının tüm çocuklara verilmesi çocuk sahibi olma konusunda eşleri teşvik etmektedir.	13	50	18	16	3	3,53	1,00
Eşi doğum yapan çalışanlara devletin sağladığı izin haklarını yeterli buluyorum.	7	45	28	14	6	3,34	1,00
Vergi İndiriminin ailelerin çocuk sayısını arttıracak önemli bir teşvik olduğunu düşünüyorum.	10	40	26	20	4	3,30	1,03
Babaya Doğum İzni verilmesinin eşleri psikolojik olarak rahatlatan bir uygulama olduğunu düşünüyorum	31	50	10	7	2	4,02	,92
Emzirme Ödeneğinin birden fazla verilmesi gerektiğini düşünüyorum	27	45	17	6	5	3,83	1,05
Geçici İş Görmezlik Ödeneği verilmesi önemli bir devlet desteğidir.	19	53	18	7	3	3,80	,92
Doğum İzni Süresindeki artışlar nüfus artışını olumlu yönde etkileyecektir	16	44	26	9	5	3,60	1,03

“Çocuk sahibi olma düşüncesinde devlet teşviklerinin katkısı büyüktür” maddesine olumlu görüş belirtenlerin de olumsuz görüş belirtenlerin de oranı eşittir. En yüksek oranın “katılıyorum” düzeyinde (% 35) gerçekleştiği tespit edilmiştir. “katılmıyorum” diyenlerin de oranı yüksektir (%26). Nüfusu arttırmaya yönelik teşviklerin yansımalarını belirlemek amacıyla yöneltilen maddelere verilen cevaplar içerisinde en düşük aritmetik ortalama 2,90 ile “doğum yardımını yeterli buluyorum” maddesindedir. Diğer maddelerin tamamında aritmetik ortalamasının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların % 43’ü doğum yardımını yeterli % 35’i yetersiz bulmuş, % 22’si ise kararsız kalmıştır. Bu bulgudan hareketle ailelerin ekonomik kaygılarını gidermeye yönelik mevcut uygulamalara ek düzenlemelerin getirilmesi faydalı olacaktır. Çünkü ekonomik kaygılar sadece doğum anı ya da doğum sonrası belirli süreyi kapsayan bir durum değildir. Çocuğun tüm yetişme devresini içene alan uzun bir sürenin ortaya çıkardığı endişelerdir. Bu nedenle konuyla ilgili ek düzenlemelere ihtiyaç vardır. Nüfusu arttırmaya yönelik teşviklerle ilgili yöneltilen maddelere verilen cevapların analizinde en yüksek düzeyde olumlu görüşün % 81’lik oranla “doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkının verilmesi” maddesinde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu araştırmaya katılanların kadınların ekonomik güvenceyi oldukça fazla önemseydiğini göstermektedir. Bunun yanında % 5 oranında “katılmıyorum” % 2 oranında da “kesinlikle katılmıyorum” şeklinde görüş belirtilmiştir. Araştırmaya katılanların % 81’i babaya doğum izni verilmesinin eşleri psikolojik olarak rahatlatan bir uygulama olduğunu düşünmektedir (Tablo.13.). Dolayısıyla bu düzenleme

ailelerin psikolojik ve sosyal durumlarını dikkate alan ve aynı zamanda aileler tarafından da memnuniyetle karşılanan bir uygulamadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma kapsamında belirlenmek istenen ailelerin çocuk sayısı ile ilgili eğilimleri, çocuk sayısını etkileyen faktörler, nüfus arttırmaya yönelik teşviklerden haberdar olma durumları ve bu teşviklere bakış açılarıdır.

Çalışmanın vardığı temel sonuçlardan bir tanesi aileler en az üç çocuk sahibi olma eğilimindedirler. Ancak çalışmanın Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılmış olması dikkate alınmak zorundadır. Çünkü doğurganlık oranının yıllar itibarıyla yüksek değerlerde seyrettiği Doğu Anadolu Bölgesi'nde bile sahip olmak istenen çocuk sayısının düşmesi Türkiye nüfusunun geleceği ile ilgili kaygıları haklı çıkarmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken uygulanan politikaların hükümetin siyasi eğiliminin bir sonucu değil ülkenin geleceğine yönelik alınan tedbirler olduğunun ailelere iyi anlatılmasıdır. Konuyla ilgili toplumsal bir bilinç oluşturulmalıdır.

Çalışmada, ekonomik kaygılar önemli olmakla birlikte 3 veya 4 çocuk üzerinde kısıtlayıcı bir faktör olmadığı belirlenmiştir.

Çalışmada anne adaylarının eğitim düzeyi yüksek değildir, aylık gelir durumu da çoğunlukla düşüktür. Buna rağmen anne adaylarının çocuk sayısı ile ilgili bir sınırlamalarının olması çocuk yetiştirme noktasında farkındalık düzeylerinin de önemli olduğunu göstermektedir.

Anne adaylarının büyük çoğunluğunun çocuk sayısı ile ilgili eşleri ile aynı düşüncede olması önemli bir sonuçtur. Çünkü bu bulgu aile içi kararlarda eşlerin uyumunun önemsendiğini göstermektedir.

Dikkat çeken bir diğer sonuç ise çocuğun cinsiyetinin çocuk sayısı üzerinde belirleyiciliğinin çok az olmasıdır. Yani “erkek çocuk olana kadar” ya da “kız çocuk olana kadar” anlayışının oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Kültürün istenmeyen boyutlarının ve çevre baskısının önemsenmediği, insanların çocuk fikrine yaklaşım tarzının değiştiği söylenebilir. Aynı zamanda cinsiyet ayrımcılığının da azalması noktasında ümit vericidir.

Anne adaylarının büyük çoğunluğu çalışmazken eşleri çalışanların oranı % 93'tür. Dolayısıyla ailelerin büyük çoğunluğunun düşük de olsa sürekli bir geliri vardır. Çalışmada anne adaylarının çoğunluğu çalışmadığı için zaman, çocuk sayısı üzerinde kısıtlayıcı bir faktör olarak belirlenmemiştir.

Çalışma kapsamında anne adaylarının güncel teşviklerden en çok doğum yardımından haberdar olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık vergi indiriminin yapılması ile ilgili teşvik ise anne adaylarının en az haberdar olduğu madde olarak belirlenmiştir.

Anne adaylarının % 42'si devlet teşviklerinin nüfusu arttırmada etkili olduğuna inanırken % 42'si ise etkisiz bulmaktadır. % 16'sı ise bu konuda kararsız kalmıştır. Nüfusu arttırmaya yönelik teşviklerin yansımalarını belirlemek amacıyla yöneltilen maddelere verilen cevaplar içerisinde en düşük aritmetik ortalama 2,90 ile “doğum yardımını yeterli buluyorum” maddesindedir. Ancak bu maddeye yönelik cevaplar tek tek analiz edildiğinde kesinlikle katılıyorum % 6, katılıyorum % 37, kararsızım % 22, katılmıyorum %21, kesinlikle katılmıyorum % 14 şeklinde bir dağılım göstermektedir. Bu bulgu ekonomik durum- maddi beklenti- çocuk sayısı ilişkisinde paranın güçlü bir kısıtlayıcı faktör olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda % 42 oranındaki olumlu görüş doğum yardımı miktarının öneminden ziyade devletin böyle bir katkısına olan memnuniyeti, kişilerin kanaatkârlığını da göstermektedir. Olumsuz görüş belirtenler ise devletin daha fazla yardım yapması gerektiğini düşünenlerdir. Nüfusu arttırmaya yönelik teşviklerle ilgili yöneltilen maddelere verilen cevapların analizinde en yüksek düzeyde olumlu görüşün % 81'lik oranla “doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkının verilmesi” maddesinde olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla anne

adaylarının en çok beklenti içerisinde olduğu teşvik “doğum yapan kadınlara erken emeklilik hakkının verilmesidir.

Kaynakça

- Akın, Ayşe, Mihçioğur Sare., 2003. Kadının Statüsü ve Anne Ölümleri. <http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/women.htm> (Erişim tarihi: 11.10.2018)
- Büyükoztürk, Şener, vd, 2014. Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *Pegem Akademi*
- Doğan, Mesut, 2011. Türkiye’de Uygulanan Nüfus Politikalarına Genel Bakış *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 23, Ocak - 2011, S. 293-307 İstanbul*
- Doğanay, Hayati., 1997. Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, *Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.*
- Eryurt, Mehmet Ali; Canpolat Beşe, Şebnem; Koç, İsmet. 2013. Türkiye’de Nüfus Ve Nüfus Politikaları: Öngörüler Ve Öneriler. *Amme İdaresi Dergisi 2013,46(4):129-156*
- Resmî Gazete.* 23 Mayıs 2015 Sayı: 29364
- Şahin, Cemalettin, 2016. Türkiye Nüfusu. Hayır Kanat Meryem (ed). Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği (s.220- 248). *Nobel Yayınevi, Ankara*
- Şahin, Salih, 2015. Türkiye Beşeri Coğrafyası, Servet Karabağ, Salih Şahin, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası. *Pegem Akademi. 6. Baskı*
- Tümertekin, Erol.- Özgüç, Nazmiye. 2006, Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- TÜSİAD, 1999. Türkiye’nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri. Yayın No: Tüsiad- T/ 99-1- 251.
- Yüksel Yusuf, 2007. Türkiye’de Demografik Geçiş Süreci ve Sosyal Politikalar. *DPT- Uzmanlık Tezleri. Kasım 2007.*

